

Srdce oltára. Z dejín cibória (Diel druhý)

Lucia Laudoni

14. júna 2021 ✚ Kultúra

I. časť

Cibórium, z architektonického hľadiska štvorstĺpové prístrešie oltára, sa ponáša na kolísku pre Božie Dieťa. Veď liturgia je mystickým strojom času. Vysnívané *perpetuum mobile*, vďaka ktorému sa sprítomňuje (nie však opakuje) Spasiteľov život od kolísky po príchod *Paracleta* (Utešiteľa) v deň Turíc.

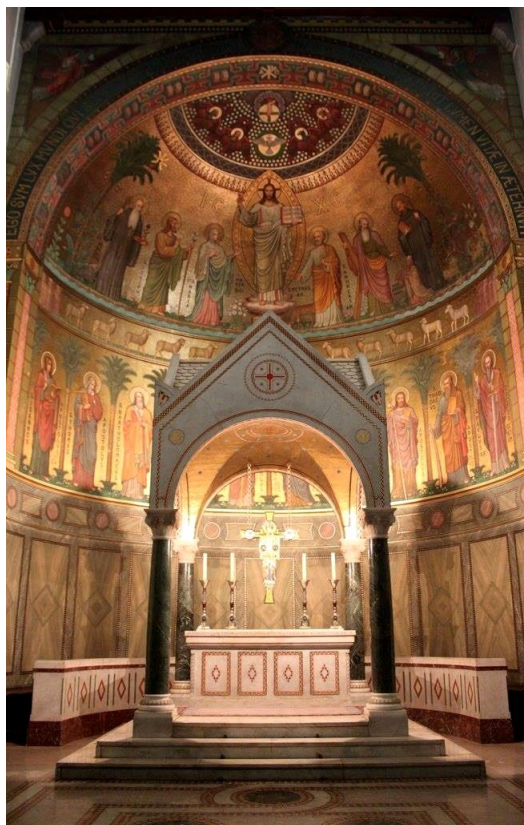
Liturgia svätého pápeža Klementa Rímskeho.

Zdroj: thepaideiablog.wordpress.com

Najstaršími kamienkami v mozaike dejín cibória sú donácie (na Východe svätorečeného) cisára Konštantína Veľkého. Prvý kresťanský imperátor nechal zhotoviť cibóriá nad oltármi Lateránskej baziliky a nad hrobom svätého Petra. Začiatkom 4. storočia pribudlo cibórium *ex voluntate imperatoris* aj nad Božím hrobom vo Svätej zemi, neskôr ho na vlastné oči videla hispánska pútnička Egeria, autorka ranokresťanského cestopisu, ktorý fascinuje aj dnes.

Pre kaplnku zmŕtvychvstania sa medzi Grékmi vžil termín *kuvuklia*, hoci latinské brká ju nezriedka nazývali *aedicula*. Pojem *aedicula* cirkevná latinčina fixovala tiež pre prvé oltárne cibóriá, čo svedčí o dôležitosti tohto stavebného prvku pre konceptuálne riešenie presbytéria.

Oči mystikov vidia v cibóriách arkády Pilátovho paláca, v ktorom bol Pán Ježiš podrobený výsluchu či bránu rajskej záhrady.

Ciborium magnum v benediktínskome opátstve svätého Ondreja v belgických Bruggách.

Zdroj: liturgicalartsjournal.com

Cisár Justinián, ktorého východorímska Cirkev pripočítala k zástupu svätých, veril, že projektom Chrámu Božej múdrosti prekoná Šalamúna. Priezvisko cisárovho dvorného básnika Paula Silentaria oslavuje ticho (po latinsky *silentium*). Cisárov úradník nemlčal a zanechal nám svedectvo, že cibórium, ktoré Justinián v roku 537 objednal pre vtedajšiu najväčšiu katedrálu sveta, malo veľkolepú strechu z ôsmich panelov.

Tvary cibórií boli Bibliou v kameni. Už v 6. storočí sa rozlišovalo medzi kupolovými, pyramidálnymi a oktagonálnymi cibóriami. Kupola symbolizovala *firmamentum* (nebeskú klenbu) a trojuholníkový tvar pyramídy bol prstom ukazujúcim na Najsvätejšiu Trojicu. Oktagonálny typ cibóriovej strechy nemo upozorňoval na biblickú silu čísla osem.

Kde môžeme obdivovať najstaršie exempláre cibórií? Tieň kompletného cibória datovaného rokmi 806 až 810 ožaruje oltár v Sant'Apollinare in Classe na území bývalého byzantského exarchátu v Ravenne. Môže tieň osvetľovať? Poetický oxymoron má svoje čaro, Boh predsa aj nemožné robí možným.

Najstaršie kompletne zachované cibórium nájdeme v Ravenne.

Zdroj: pohľadnica / archív autorky článku L. Laudoni

Ešte staršie cibórium, než ravennské, nájdeme pod strechou amerického Royal Ontario Museum. To sa môže pochváliť paleokresťanským cibórium z roku 550. Z tohto oltárneho prístrešia sa nám žiaľ zachovala iba vrchná vápencová striedka, o presnej podobe štvorstĺpovej podpery môžeme len polemizovať.

Najčastejšie exempláre cibórií pochádzajú z veľkých bazilík, vedeckou obcou preto občas cirkulujú názory, podľa ktorých menšie chrámy cibóriá nemali. Karty v posvätnnej archeológii však zamiešalo malé cibórium z prelomu 8. a 9. storočia deponované v španielskom Národnom archeologickom múzeu. Jeho štyri stĺpiky vyrastali priamo z oltárnej menzy. To dobre poukazuje na kontinuitu medzi starorímskym tetrapylónom a kresťanským cibóriom – Božím domom a darom ľudských rúk.

Chrám sto dvier zasvätený Bohorodičke na gréckom ostrove Paros mal cibórium z 10. storočia. Korintské hlavice s florálnymi motívami na cibóriu pripomínajú voňavé kvety modlitby.

Cibórium z eufraziánskej baziliky v chorvátskom Poreči má talianske štýlotvorné prvky a výborne korešponduje s byzantskými mozaikami v apside.

Zdroj: pinterest.es

V zachovávaní antických vzorov bola talianska čižma dosť konzervatívna. Pod južanským Slnkom sa cibóriá stavali ešte v 13. storočí. Po príklad zjďdeme do rímskej baziliky Santa Maria in Cosmedin. Proporčne predĺžené cibórium presahuje *templon* a zakrýva časť apsidálnych fresiek. Pripomína bohato zdobenú Božiu fakľu vztýčenú k nebu.

Vzdialeným príbuzným kamenného oltárneho baldachýnu z rímskej mariánskej svätyne je analogická stavba z baziliky svätého Eufrázia v chorvátskom Poreči. Pod miestne cibórium sa ako fundátor podpísal biskup Otto v 13. storočí. Pôvodné štvorstĺpie zo 6. storočia dostalo novú strechu s mozaikovými *tesserae*, ktoré harmonizujú s výzdobou apsidy siahajúcou do justiniánskej doby.

Súčasnú cibórium v tvare holubice v ortodoxnom chráme svätého Gregora Veľkého vo Washingtone. Chrám patrí k misii latinského obradu Antiochijského pravoslávneho patriarchátu.

Zdroj: stgregoryoc.org

Staroveká Cirkev kúpajúca sa v imperiálnom lesku dala cibóriu ešte jeden dôležitý význam – eucharistický. Obľúbenou formou schránky na chlieb a víno (svätostánok, *tabernaculum*, *artophorium*, v rumunčine sa používa tiež gréckymi cestami adaptovaný termín kivot, *chivotul*) bola holubica.

Columba (holubica) zdôrazňovala centrálnu úlohu Svätého Ducha v liturgii i v osobnom živote každého kresťana. Holubičí tvar tabernákula ideovo posilňoval obrad epiklézy – invokácia Ducha Svätého, ktorý je spolutvorcom liturgie, jej sanktifikátorom, garantom a Duchom pravdy (*Spiritus veritatis*), ochrancom pred herézami.

Súbor prosieb, aby Darca života zostúpil na predložené eucharistické Dary a na nás, nie je vlastný iba byzantskému Východu. Epiklézu obsahovala aj východnou rosou pokropená ambroziánska liturgia.

Eucharistická holubica z francúzskeho Limoges, začiatok 13. storočia.

Zdroj: medieval.eu

Počas prvých troch storočí nebolo kvôli Damoklovmu meču prenasledovania možné uchovávať konsekrované hostie v chrámoch. Riziko znesvätenia bolo príliš veľké. Telo a Krv Pána sa distribuovali uväzneným bratom a sestrám vo viere aj za cenu nasadenia vlastného života, ako to čítame napríklad v hagiografii svätého Tarzícia zostavenej pápežom Damasom I. Otec milánskeho rituálu svätý Ambrosius sa zmieňuje o tom, že námorníkov a cestujúcich na mori sprevádzala velebná sviatosť, ktorá bola zrejme uschovaná v nejakej forme archy či truhličky. Najranejšie formy tabernákula alebo pyxidy sú preto spojené so spiritualitou cesty. Cestou, presnejšie putovaním do neba, by mal byť každý ľudský život.

V stredoveku sa Božie Telo zvyklo uchovávať v *ambre* – ozdobnej skrinke pripevnenej k stene chrámu, ktorá rovnako dobre poslúžila na úschovu posvätených olejov či drobných liturgických potrieb. *Ambra* vznikla z latinského slova *armarium*, teda skrine na uskladnenie útočných zbraní (*arma*). Sama Eucharistia je zbraňou a protijedom na Satanove úklady.

Berniniho baldachýn nad pápežským oltárom Svätopeterskej baziliky kombinuje ranokresťanskú ideu cibória s baldachýnom z tkaniny.

Zdroj: theframeblog.files.wordpress.com

Idea svätostánku v tvare holubice nepochybne súvisí s teológiou myropomazania (v západnej praxi birmovania), veď v holubičích schránkach „odpočívali“ aj oleje na pomazanie kráľov.

Holubičie svätostánky viseli z vrchnej časti cibória na lanách, ktorými sa dalo pohybovať pomocou kladkového systému. Kuriozitou bolo, že tieto laná bývali spojené so zvonmi. Dôvod nebol iba liturgický. Pokiaľ sa ktosi nepovolaný pokúsil siahnuť na svätostánok, zaspievali zvony.

V Ríme a v niektorých ďalších regiónoch latinského Západu patrila k holubici aj veža (*turris*), možno odkaz na teológiu veže v *Hermovom pastierovi*. Holubice a veže v kostoloch prežili až do Tridentského koncilu, ktorý umiestnil tabernákulum do stredu oltára. Náuka o Eucharistii ako srdci oltára je reakciou na protestantské herézy a rúhavú negáciu reálnej prítomnosti Krista v konsekrovanej matérii.

V súčasnej východoobradnej praxi majú bohostánky podobu malých kostolíkov. Každý z nás je povolaný stať sa živým svätostánkom s Božím Duchom v srdci.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/srdce-oltara-z-dejin-ciboria-diel-druhy/>